

De bevolking in Bennebroek 1807-1850

Een eerste verkenning

Wie woonden er in Bennebroek rond 1811? Wat voor beroepen oefenden de Bennebroekers uit? Hoe oud waren de inwoners van Bennebroek toen ze voor de eerste keer trouwden? Konden ze lezen en schrijven? Hoe oud waren de Bennebroekers toen ze stierven in de periode 1817-1850?

Periode 1807-1811

Gegevens over beroepen en het aantal inwoners per gemeente vóór 1850 zijn tamelijk schaars. Er zijn belastingregisters uit de zeventiende en achttiende eeuw bewaard gebleven in het archief van de heerlijkheid Bennebroek, maar die geven vaak alleen de namen van hoofdbewoners aan. In het archief van Bennebroek bevindt zich ook een lijst uit 1748 met namen van de inwoners van Bennebroek met opgave van echtgenote en het aantal kinderen. Bennebroek telde toen 82 woningen met 360 inwoners. Namen van echtgenotes staan er niet bij vermeld. In 1807 werd een volkstelling gehouden in het toenmalige Nederland. In Bennebroek is toen ook een telling gehouden, waarbij gegevens over hoofdbewoner per huis over burgerlijke staat (gehuwd, ongehuwd, weduwnaar, weduwe) gezinssituatie (aantal kinderen), inwonende personeelsleden en het beroep werden genoteerd. Namen werden toen niet opgeschreven. Deze volkstelling werd gehouden op last van koning Lodewijk Napoleon, die informatie wilde verzamelen over de sociale en economische positie van zijn Hollandse onderdanen. In de opgave staan ook de beroepen van de inwoners vermeld. Van de vrouwen zijn alleen de beroepen vermeld als zij kostwinner (weduwe) zijn. Zo geeft de volkstelling een beeld van de economische en demografische structuur van Bennebroek rond 1807.

Vier jaar later werden de mannelijke inwoners van 21 jaar en ouder op naam geregistreerd met vermelding van hun geboortedatum en beroep in de registre civique (kiezerslijst). Deze lijst werd opgesteld om verkiezingen te kunnen houden. De volkstelling en de registre civique geven informatie over de Bennebroekse bevolking rond 1811.

Volkstelling 1807

Volgens de opgave van de volkstelling 1807 had Bennebroek 415 inwoners. Bij het raadplegen van de staat met gegevens blijken de opgaven niet altijd te kloppen. Als er onderscheid gemaakt moet

worden tussen het aantal volwassenen en kinderen is dit niet goed mogelijk, omdat niet bekend is hoe oud (meerderjarig of minderjarig) de inwonende personeelsleden zijn en of er ook gehuwde personeelsleden inwonen. Grofweg bestond Bennebroek uit:

Volwassenen: 228, waarvan

Gehuwde mannen: 63

Gehuwde vrouwen: 63

Ongehuwde man: 1

weduwen: 8

weduwnaars: 10

Inwonende (ongehuwde) personeelsleden: 83

Kinderen: 187

Gezinssamenstelling:

21 gezinnen zonder kinderen

14 gezinnen met een kind

19 gezinnen met twee kinderen

14 gezinnen met drie kinderen

5 gezinnen met vier kinderen

8 gezinnen met vijf kinderen

2 gezinnen met zes kinderen

3 gezinnen met zeven kinderen.

Beroepen 1807

In de volkstelling van 1807 zijn zowel de beroepen van de mannen als die van de kostwinnende vrouwen opgenomen. Uit andere bronnen weten wij dat sommige inwoners verscheidene beroepen uitoefenden, maar in deze lijst staat er maar één beroep vermeld.

In de volkstelling van 1807 staan de volgende beroepen vermeld bij de Bennebroekse kostwinners:

boerenknecht (2), broodbakker, chirurgijn (arts), dienstbode (inwonend) (6), grossier, hoefsmid, hooiweger, huisbode bij hoefsmid, huisbode kleebleker (2) blekersknechten- en meiden (inwonend) (60), kleeblekersknecht (zelfstandig wonend) (4), kleermaker, lijnwaadbleker, loodgieter, metselaar, metselaarsknecht, naaister, opperman, plukster(linnen), predikant, schilder (2), schildersknecht, schipper (2), schoolmeester, smidsknecht, stalhouder, stalhoudster, tapper, timmerman, timmermansknecht (3), tuinier/tuinman (5), turfdrager, turf-tonster (2), wagenmaker, wagenmakersknecht, werkbode bij hoefsmid (2), werkbode bij timmerman, werkman (29), winkelier (3), zadelmaker.

Het is opvallend dat er weinig mensen werkzaam zijn in de sector land- en tuinbouw: slechts twee boerenknechten, vier tuinmannen en een tuinier (tuinder) staan er vermeld. De meeste inwoners zijn werkzaam in de sector nijverheid. De belangrijkste beroepen in deze sector vallen in drie groepen uiteen, die alle te maken hebben met de eerste levensbehoeften. De grootste was die van de kleding. Naast een kleermaker, een naaister, een kleebleker was hier een lijnwaadbleker die maar liefst 46 personeelsleden in dienst had, die bij hem inwoonden. De kleebleker had negen inwonende personeelsleden. Naast inwonende kleeblekersknechten woonden er in Bennebroek ook nog een aantal zelfstandig. Totaal waren er in 1807 64 blekersknechten en meiden. Het is opvallend dat er in Bennebroek geen schoenmaker gevestigd was. De tweede bedrijfstak in de nijverheid was die van de bouwnijverheid met ambachtsslieden met een eigen klein bedrijf zoals de metselaar met één knecht en een opperman, de timmerman met drie knechten, de schilder met een knecht en de loodgieter. In de voedingsbranche kan alleen een broodbakker worden vermeld. Een slager was er niet in Bennebroek. Betekende dit dat de inwoners voor vlees naar Heemstede gingen of dat ze weinig vlees aten? Of hielden de Bennebroekers zelf dieren om ze te kunnen consumeren? Bij de volkstelling van 1807 telde men ook hoeveel runderen (koeien), paarden en schapen men hield. Er waren niet veel Bennebroekers die koeien, paarden of schapen hielden. Alleen de lijnwaadbleker had twee runderen en vier paarden. Twee werkmannen hadden respectievelijk één rund en drie runderen en de stalhouder (5 runderen, 5 paarden) en de stalhoudster (12 runderen, 5 paarden en 20 schapen) hadden dieren. Hoeveel inwoners ook kippen en konijnen hielden voor eigen consumptie is niet bekend.

Naast deze drie bedrijfstakken was er ook nog de ijzerbewerking. In Bennebroek was er een wagenmaker die een knecht in dienst had en er was een hoefsmid met twee werkboden. Minder belangrijk in aantal dan de ambachtsslieden in de nijverheid, waren die van de categorie handel en verkeer. In Bennebroek was één herbergier/tapper. Er waren slechts drie winkeliers. Waarschijnlijk werkte de vrouw van de herbergier mee in het bedrijf, net als bij de winkeliers. Er waren twee schippers, die vermoedelijk de goederen van de kleebleker en lijnwaadbleker vervoerden.

De beroepscategorie maatschappelijke en economische diensten bestond uit overheidsfunctionarissen en uit vertegenwoordigers van vrije beroepen. Er was een schoolmeester, die een aantal nevenfuncties

voor de kerk en de gemeente vervulde en een predikant en een chirurgijn. Naast de turfdrager en twee turftonsters waren er nog drie werkboden en negen dienstboden werkzaam.

Naast deze categorieën werknemers en zelfstandige ondernemers was er nog een groep van 29 werkmannen of dagloners. Het is niet te bepalen in welke bedrijfstak deze mensen werk hebben gevonden. Het is waarschijnlijk dat de meeste arbeiders ook in de nijverheid werkten om ongeschoolde werkzaamheden te verrichten.

Kiezerslijst 1811

Toen in 1810 het koninkrijk Nederland bij Frankrijk werd ingelijfd, kregen de Hollandse inwoners ook het kiesrecht voor verkiezing van leden van het gemeentebestuur. Dit recht kregen alleen mannen van 21 jaar en ouder. De burgemeesters in alle gemeenten kregen de opdracht een lijst van kiesgerechtigden op te stellen. In mei en juni 1811 noteerde burgemeester Willem Hendrik Gerlings alle mannen van 21 jaar en ouder. Hij schreef niet alleen de voor- en achternaam op maar ook de geboortedatum en het beroep. Helaas geeft deze lijst geen beeld van de totale beroepsbevolking. Beroepsgegevens van jongere mannen en vooral ook die van vrouwen ontbreken in deze lijst.

Lijst met beroepen 1811

Bennebroek had in 1811 een bakker, bakkersknecht, bleker(sbaas) (2), blekersknecht (2), boer (2) waarvan één tevens kastelein, boerenknecht (2), burgemeester, chirurgijn, grossier, handelaar, jager, kastelein, kleermaker (3), koopman, metselaar (3), opperman (2), pluimgraaf, predikant, rentenier (2), schilder (4), schildersknecht (2) waarvan één tevens bode en hooiweger, schipper, schoenmaker (3), schoolmeester die tevens hervormd organist, collecteur en doodgraver is, smid, smidsknecht (3), stalknecht (2), straatwerker, timmerman (7), timmermansknecht die tevens kruidenier is, tuinder (2), tuinknecht, tuinman (2), turfdrager, wagenknecht, wagenmaker (3), werkman (31) waarvan één werkman tevens kruidenier en twee tevens, zadelmaker.

Enkele Bennebroekers nader bekeken

Als wij de opgaven van de beroepen van 1811 vergelijken met die van 1807 valt als eerste op dat de lijnwaadbleker met zijn inwonende 46 personeelsleden uit de lijst verdwenen is. Inmiddels zijn er drie schoenmakers en twee kleermakers bij gekomen. Ook zijn er nu twee boeren in de gemeente, waarvan één tevens kastelein is. Het aardige van het

register civique (kiezerslijst) is dat er nu ook de namen van de mannen bij staan vermeld.

In Bennebroek was er één lagere school met één onderwijzer. De schoolmeester woonde in de onderwijzerswoning bij de school in de Schoollaan. In 1807 staat schoolmeester Willem Jacob van der Horst met zijn gezin op de volkstelling. Hij heeft dan een echtgenote, twee kinderen en een dienstbode. Van der Horst was in 1771 in Weesp geboren en aan het einde van de achttiende eeuw naar Bennebroek gekomen om te onderwijzen. In 1798 staat hij als lidmaat van de Nederlands Hervormde Kerk van Bennebroek geregistreerd. Naast onderwijzer was Van der Horst ook koster, doodgraver, aanspreker, organist en gemeenteontvanger. Hij trouwde in 1803 met de Bennebroekse Margaretha Catharina van Alkemade. Zij kregen negen kinderen, waarvan er twee op jonge leeftijd overleden zijn. De schoolopziener (onderwijsinspecteur) was in 1815 zeer lovend over de Benne-

De Schoollaan met links de openbare school en onderwijzerswoning. Op de voorgrond links zien we mevrouw Braam voor de kruidenierswinkel.

broekse onderwijzer. Hij schreef dat Van der Horst: "44 jaar was, geoefend, beschaafd en goed van gedrag. Hij volgt steeds de verbeterde leerwijze. Hij heeft zo'n 80-100 leerlingen te onderwijzen. Hij beschikt niet over een ondermeester, doch zijn zoon helpt hem wat en deze jongen schrijft en rekt zeer knap". Van der Horst had het de laatste jaren van zijn leven niet gemakkelijk als onderwijzer. In 1821 schrijft de schoolopziener dat er meer dan honderd kinderen les

krijgen op de lagere school: "welk getal in de winter tot 150 opklimt". Voor alle kinderen waren er slechts twee tafels waar veertig kinderen konden zitten schrijven, zodat Van der Horst maar 40 van de 150 kinderen schrijven kon leren. Een zwart bord was niet te vinden. De onderwijsinspecteur noemde het een aller ellendigste inrichting, waar het gemeentebestuur niets aan deed. Hij besloot om de school niet meer te bezoeken voordat het gemeentebestuur verbeteringen in de school had aangebracht. In 1828 kwam hij pas weer op bezoek en rapporteert dat alles nog bij het oude is. "Zo heb ik van 1821 tot heden met deze school getobd en ben ik niet nader gekomen". In 1828 overlijdt Willem van der Horst. Ondanks de gebrekkige schoolmiddelen is het de Bennebroekse onderwijzers toch gelukt om de meeste kinderen in het dorp te leren lezen en schrijven.

Uit de huwelijksakten uit de periode 1817-1850 blijkt, dat negentien van de eenentwintig bruidegoms die in Bennebroek waren geboren en opgegroeid hun handtekening onder de huwelijksakte konden zetten. Voor de Bennebroekse meisjes geldt hetzelfde. Maar liefst 37 bruiden die geboren en opgegroeid waren in Bennebroek, konden bij hun huwelijk schrijven. Slechts vier meisjes uit Bennebroek konden niet schrijven.

Pas een paar jaar na de benoeming van J.H. Wolbers als nieuwe onderwijzer in 1832 worden het schoolgebouw en de onderwijzerswoning door de gemeente verbouwd.

In Bennebroek waren twee herbergen genaamd de Zwarte Hond (hoek Schoollaan en Bennebroekerlaan, afgebroken voor de verbreding van de weg) en de Geleerde Man (hoek Rijksstraatweg en Zwarteweg, afgebroken in 1929 voor verbreding van de weg). Hendrik Scheelings staat in de kiezerslijst van 1811 vermeld als boer en kastelein en Jan van den Berg staat geregistreerd als werkmán en tapper. Jan Janse Duin staat ook op de lijst van 1811 als kastelein. Hij was eigenaar van de herberg de Geleerde man. Jan Janse Duin was geboren in Heemskerk in 1771 en was getrouwd met Margaretha Brinkers, die drie kinderen uit een eerder huwelijk had. Zij was getrouwd geweest met de vorige eigenaar van de Geleerde Man, IJsbrand van der Weijden, die in 1805 overleden was. In 1806 hertrouwde zij te Bennebroek met Jan Janse Duin. In 1814 is zij overleden. Tien jaar later hertrouwt Jan Janse Duin in Bennebroek met Anna Maria van den Brink. Na het overlijden van zijn eerste echtgenote werd voor notaris Gerlings van Heemstede in 1816 een boedelinventaris en boedelscheiding opgemaakt in verband met de verdeling van de erfenis onder de kinderen van zijn eerste

vrouw Margaretha Brinkers. Uit de inventaris valt op te maken uit hoeveel kamers de herberg bestond en wat de waarde was van de gehele inboedel. De inboedel is nauwkeurig omschreven. Alle voorwerpen staan per kamer met inhoud van de kasten volledig opgesomd. Op de begane grond bestond de herberg uit: een kleine zijkamer, een grote zijkamer, een slaapvertrek, opkamertje, keuken, kelder en achterkeuken. Op de eerste etage was een grote voorkamer, kleine boven voorkamer, achterkamer, kamer nr. 2, kamer nr. 3. Op de tweede etage was een zolder en vleeskamer. Er was bij de herberg een stal met bedstede en zolder. Jan Janse Duin had in zijn stal elf paarden, negen koeien, twee varkens en veertig kippen. De herberg was 3500 gulden waard, maar was bezwaard met een hypotheek van 2000 gulden. In 1847 overlijdt Jan Janse Duin. Hij is dan al 81 jaar. Zijn ruim twintig jaar jongere vrouw zet het bedrijf voort. Zij overlijdt echter al een jaar later op 61-jarige leeftijd.

Wie ook op de lijst van 1811 staat, is de broodbakker Anthony van Charldorp. Hij was in 1778 geboren te Katwijk en in Bennebroek in 1802 gehuwd met de Amsterdamse Johanna Wilhelmina Fredriks. In 1810 kocht Van Charldorp het woonhuis met bakkerij aan de Binnenweg voor fl.2000,-. Eind 1812 neemt Van Charldorp een fikse hypotheek voor die tijd op zijn huis en bakkerij ter grootte van de aankoopsprijs. Een paar maanden later overlijdt zijn echtgenote. In september 1813 hertrouwt Anthony van Charldorp in zijn geboorteplaats met Barbara ten Zijthoff.

Uit dit huwelijk worden tien kinderen geboren. In 1820 is Van Charldorp vermoedelijk gedwongen om zijn huis met broodbakkerij te verkopen. Hij heeft dan nog drie minderjarige kinderen uit zijn eerste huwelijk, Anthonie, Wilhelmina en Alida (Geertruida). Hij verkoopt tevens zijn huisraad, broodbakkersgereedschappen en paard en wagen. Op de openbare verkoop van zijn spullen koopt hij zelf een aantal dingen terug zoals zijn vier kippen met haan, spiegel, bank, ijsslede, glazenkast, ezel en kinderstoel.

De rest van zijn goederen zoals tafels met stoelen, blaasbalg, duivenhok, wieg, lessenaar, kleding, boeken, schoenen en strijkijzer worden verkocht.

Hij verkocht de broodbakkerij aan Adam Frank, die broodbakker was op de Anthonie Breestraat te Amsterdam voor 2500 gulden. Na de verkoop van zijn bakkerij in Bennebroek verhuist Van Charldorp met zijn gezin naar Den Helder, waar hij eveneens het beroep van bakker uitoefent. In 1824 is hij in financiële problemen geraakt.

Hij is zonder werk en zonder inkomsten teruggekeerd naar zijn geboorteplaats Katwijk aan de Rijn.

Hij verzoekt de vrederechter om het geld te mogen gebruiken dat zijn kinderen uit zijn eerste huwelijk zullen erven.

De toezienend voogd van de kinderen en de rechter gaan accoord. Hij wil met het geld een broodbakkerij in Katwijk kopen. Of hij dit ook heeft gedaan is niet duidelijk.

Als zijn dochter Geertruida, die in Bennebroek is blijven wonen, in 1829 overlijdt, blijkt haar vader op dat moment in Veenhuizen (Drenthe) te wonen. Lang kan hij hier niet gewoond hebben, want in 1830 wordt zijn jongste zoon te Utrecht geboren. Tien jaar later overlijdt Anthony van Charldorp hier.

Periode 1817-1850

Andere bronnen met gegevens over de bevolking zijn de registers van de Burgerlijke Stand.

In 1812 werd Bennebroek opgeheven en bij de gemeente Heemstede gevoegd.

In april 1817 werd Bennebroek weer van Heemstede afgescheiden en werd het opnieuw een zelfstandige gemeente.

Daarom zijn de registers van de Burgerlijke Stand (registers van geboorten, huwelijken en overlijden) van Bennebroek pas vanaf 1817 beschikbaar als bron van gegevens over de Bennebroekse bevolking. In de periode 1817-1850 vonden er 104 huwelijken plaats in Bennebroek.

De registers van de Burgerlijke Stand geven antwoord op de volgende vragen.

Hoe oud waren de mensen die voor de eerste keer trouwden, waar waren zij geboren en wat voor beroep hadden zij? Hoeveel mensen konden er niet schrijven?

Leeftijd

De meeste vrouwen trouwden op een jongere leeftijd dan mannen. Er trouwden in deze periode twaalf meisjes onder de 21 jaar en twee mannen die twintig jaar oud waren.

De meeste vrouwen en mannen trouwden tussen hun 18de en 30ste jaar. Eerste huwelijken vonden minder plaats na het vierendertigste levensjaar. Slechts twee vrouwen trouwden voor het eerst op hun 45ste. Eén man trouwde op zijn 41ste voor de eerste keer en één op zijn 51ste jaar.

Overzicht leeftijd waarop een eerste huwelijk werd afgesloten in Bennebroek 1817-1850					
	18(20)-25 jaar	26-30 jaar	31-35 jaar	36-40 jaar	>40 jaar
vrouwen	40,3%	27,8%	10,5%	3,8%	1,9%
mannen	32,6%	32,6%	11,5%	13,4%	1,9%

Herkomst bruiden en bruidegoms

Waar kwamen de bruiden en bruidegoms van Bennebroek vandaan, waar waren zij geboren?

De meeste echtparen kwamen uit Bennebroek en de omgeving van Bennebroek. Hiertoe worden Heemstede, Haarlem, Hillegom, Lisse, Bloemendaal en Zandvoort gerekend.

Van de mannen kwam 63% en van de vrouwen maar liefst 72% uit Bennebroek en omgeving. Een klein percentage was uit Amsterdam en de provincies Noord-Brabant en Limburg afkomstig.

Overzicht herkomst bruid en bruidegom te Bennebroek 1817-1850					
	Bennebroek	omg. Bennebroek	Amsterdam	Z-H (rest)	N-B en Limburg
Vrouwen	39,4 %	32,6 %	6,7 %	6,7 %	6,7 %
Mannen	20,1 %	43,2 %	9,6 %	5,7 %	8,6 %

Beroepen 1817-1850

De vrouwen die in Bennebroek trouwden hadden een beperkt aantal beroepen. De meesten waren dienstbode (18,2%), veel meisjes waren werkzaam als blekersdienstbode (13%). Drie meisjes waren werkzaam als werkster en er was één kleebleekster (Maria Jansen), een tapster en een logementhoudster die in de periode 1817-1850 trouwde. De meeste vrouwen oefenden voor hun huwelijk geen beroep uit (53,8%). Als naaister verdiende 8,6% van de Bennebroekse bruiden de kost. Opvallend is dat binnen één gezin vier dochters het beroep van naaister uitoefenden. Het zijn Johanna, Adriana, Helena en Maria van der Putten, alle vier dochters van Barend van der Putten en Willemijntje Waasdorp. Drie van de vier meisjes Van der Putten trouwden in de periode 1845-1850 met drie broers uit de familie van Van Rossum. Zij waren allen zonen van Anthonie van Rossum en Hendrika Poel die in Bennebroek woonden. Johanna huwde in 1845 met Hendrik van Rossum (tuinman), Adriana trouwde een jaar later met Johannis van

De Oude Geleerde Man aan de Rijksstraatweg. In 1929 is dit pand voor een aanzienlijk deel afgebroken wegens verbreding van de weg. Ook de meer dan 250 jaar oude iep, met een omtrek van ongeveer 3,5 meter, viel toen ten offer.

Rossum (tuinknecht) en in 1850 stapte Maria van der Putten met Anthonie van Rossum (smidsknecht) in het huwelijksbootje.

Bij de mannen zien we een veel gevarieerder opgave van beroepen. Naast vijftien ongeschoolde arbeiders (14,4 %) waren er onder andere acht (kleer)blekersknechten (7,6%), vier timmermannen (3,8%) en vijf timmermansknechten (4,8%), vier koetsiers (3,8%), een schilder en zes schildersknechten (5,7%), een smid en vijf smidsknechten, vijf tuinmannen, twee metselaars en twee metselaarsknechten, twee kleermakers (Willem Dekker en Petrus Theijs), twee boeren (Jan van den Berg en Jan Albert van den Berg), twee huisknechten, twee broodbakkers (Jan Wubbe en Christiaan Frank), twee onderwijzers (Hendrik van Ek en Albertus van der Elst), twee dokters (Jan Jacob Verzijl en Johannes M. Richelle), twee scheepstimmermannen, een tabaksverkoper, een tapper (Leendert Mudde) en een logementhouder (Jan Janse Duin van de Geleerde Man). Nieuwe beroepen als spoorwegmedewerkers treffen we nu ook voor het eerst aan in de huwelijksakten (Jan de Groot en Joannis Venings) en een opzichter van Rijkswaterstaat, de Duitse Georg Röttger die in 1847 in Bennebroek trouwde met de Bennebroekse Geertruida Rijfkgogel.

Bij een vergelijking van de beroepen van bruid en bruidegom valt het op dat de meeste blekersknechten hun echtgenotes hebben ontmoet in het bedrijf waar ze werkten. Zeven van de acht blekersknechten trouwden met blekersdienstboden. De meeste van hen kwamen uit Weert, Nederweert, Maarheze en Soerendonk Twee huisknechten trouwden met dienstboden: de 22-jarige huisknecht Dirk Schuurman uit Amsterdam trouwde in 1821 met de tien jaar oudere Jannetje Engelenberg, die eveneens in Amsterdam was geboren; Johannes Boshard uit Zürich trouwde in 1848 op z'n veertigste jaar met de 22-jarige Bennebroekse dienstbode Henrica Maria Meijer. De 26-jarige kleermaker Petrus Theijs, die in Schiedam geboren was, trouwde in 1837 huwde met de 28-jarige Bennebroekse Maria van Leeuwen, die naaister was.

Bij de huwelijksakten uit deze periode was er nog één die opviel om een andere reden. In 1837 trouwt meester metselaar Jacob van der Horst met Petronella Steeman uit Bennebroek. In de akte staat vermeld dat de bruidegom Jacob van der Horst heet, maar zich net als zijn vader Arie zich Van der Hulst noemt en met die naam de akte ondertekent. De kinderen die uit dit huwelijk geboren zijn in 1838 (Lambertus), 1840 (Cornelia) en 1843 (Leonardus) heten alle drie Van der Hulst. Uit onderzoek in het doopboek van Berkenrode blijkt dat de RK-kerk te Berkenrode Jacobus van der Hulst in 1804, die in 1837 trouwde met Petronella Steeman, foutief heeft ingeschreven als Jacobus van der Horst. Vader Arie van der Hulst staat wel weer correct ingeschreven in het overlijdensregister van de gemeente Heemstede waar hij in 1819 overleden was.

Lezen en schrijven

In de negentiende eeuw konden lang niet alle Nederlanders lezen en schrijven.

Van de 104 mannen die in Bennebroek trouwden in de periode 1817-1850 konden er veertien niet schrijven (13,4 %). Zij konden hun handtekening niet onder de huwelijksakte zetten. Ook blijkt dat een hoop mensen, die wel konden schrijven, heel gebrekkig schreven.

Het percentage vrouwen dat niet kon schrijven was meer dan twee keer zo groot.

Van de 104 vrouwen die in Bennebroek trouwden in deze periode konden er dertig niet schrijven. (28,8%). Wat voor beroepen hadden deze mensen die niet konden schrijven? Van de veertien vrouwelijke

Bennebroekerlaan. BENNEBROEK.

Utg. Anton Horec, Haarlem.

De Bennebroekerlaan. In vorige eeuwen hebben hier verscheidene blekerijen en bleekvelden gelegen.

blekersdienstboden konden er dertien niet schrijven. Het percentage vrouwen dat kon schrijven lag bij de dienstboden wat gunstiger. Zeven van de negentien dienstboden konden niet schrijven. Van de 56 meisjes die geen beroep uitoefenden voor hun huwelijk kon het merendeel wel schrijven. Slechts zes van hen konden niet schrijven. Van de mannen die niet konden schrijven is net als bij de vrouwen een hoog percentage als (kleer)blekersknecht werkzaam. Vier van de acht (kleer)blekersknechten konden niet schrijven. Van de vijftien ongeschoolde arbeiders konden er zes niet schrijven. Voorts was er een tuiniersknecht, timmermansknecht, smidsknecht en een bouwknecht (boerenknecht) die niet konden schrijven. Alle overige negentig mannen die in Bennebroek trouwden konden dus wel schrijven.

Het onderwijs in Bennebroek was redelijk goed. Zoals hierboven vermeld konden 19 van de 21 Bennebroekse mannen bij hun huwelijk schrijven en 37 van de 41 vrouwen, die in Bennebroek geboren en getogen waren.

Sterfte

Hoe oud waren de inwoners van Bennebroek die in de periode 1817-1850 stierven?

In totaal stierven in de periode 1817-1850 373 personen. Vooral de sterfte onder hele jonge kinderen was hoog.

Er overleden 88 zuigelingen (0-12 maanden), waarvan 48 jongens, 36 meisjes en vier kinderen waarvan de voornamen en het geslacht niet zijn geregistreerd. De sterfte onder kinderen in het tweede levensjaar was een stuk lager. Veertien jongens en veertien meisjes stierven op één-jarige leeftijd. Tien kinderen overleden op tweejarige leeftijd. In de leeftijd van 2-12 jaar stierven 26 jongens en 18 meisjes. Uit de overige sterftecijfers blijkt dat er toch ook veel mensen op hoge leeftijd stierven. De leeftijd waarop vier vrouwen en een man overleden zijn, is niet bekend.

Overzicht leeftijd overledenen Bennebroek 1817-1850								
Jaren	0-1	2-12	13-20	21-40	41-50	51-60	61-70	>71
Vrouwen	13,4 %	4,8 %	2,6 %	5,0 %	2,1 %	5,0 %	6,7 %	7,7 %
Mannen	16,6 %	7 %	2,4 %	6,1 %	2,4 %	2,4 %	5,0 %	8,3 %

Helaas is niet bekend wat de doodsoorzaken waren. Over het algemeen kan gezegd worden dat jonge kinderen vermoedelijk werden getroffen door besmettelijke ziekten als mazelen, roodvonk, kinkhoest, malaria, pokken, diarree en longziekten. De hoge zuigelingensterfte wordt meestal toe geschreven aan de gebrekkige medische zorg. Of er ook goed en schoon drinkwater was, is maar de vraag. Het welwater werd gebruikt als drinkwater en het regenwater werd ge-

Op deze foto uit het begin van de 20ste eeuw poseert een Bennebroeker met zijn broodkar en trekhond op de Binnenweg. Op de achtergrond zien we een huis aan de Reek.

bruikt als waswater. Toch zullen de leefomstandigheden in een dorp als Bennebroek beter zijn geweest dan in de grote steden als Haarlem en Amsterdam.

Conclusie

Dit artikel was een eerste verkenning naar de inwoners van Bennebroek in de eerste helft van de negentiende eeuw. Nog niet alle bronnen zijn voor dit onderzoek gebruikt. Zo zijn de geboorteregisters uit de periode 1817-1850 nog niet in een databaseprogramma verwerkt.

De geraadpleegde bronnen bieden de mogelijkheid tot uitgebreidere analyses en kunnen dienen als vergelijkingsmateriaal met andere gemeenten.

Bronnen

Archieven:

Rijksarchief in Noord-Holland, Haarlem (RANH) archieven van de Gewestelijke Besturen in Noord-Holland 1799-1802, 1807-1810, Volkstelling 1807, inv.nr. 385;

RANH archief Arrondissementsbesturen 1811-1815, Register civique 1811 inv.nr. 321 en 321 B;

RANH, Oud Notarieel archief (ONA)Heemstede inv.nr 1759 (jaar 1816) akte nrs 6 en 27 (boedelinventaris Jan Janse Duin en boedelscheiding)

RANH DTB Bennebroek en Heemstede;

RANH registers van de Burgerlijkse Stand van Bennebroek en Heemstede 1812-1850;

RANH ONA Heemstede inv.nr. 1761 akten 70, 71 en 72 (jaar 1820) boedelscheiding, (transportakte en akte van verkoop bezittingen van Anthony van Charldorp).

RANH archieven van het schooltoezicht in Noord-Holland 1801-1857, inv.nrs. 91 en 111

RANH Registers Burgerlijke Stand, huwelijksakten Bennebroek 1817-1850;overlijdensakten Bennebroek 1817-1850.

RANH Rechtbank van eerste aanleg inv.nr. 49 akte 27 (jaar 1824, verzoek van Anthony van Charldorp via Vrederechter)

Aanvullende genealogische gegevens over de Bennebroekse boordbakker Anthony van Charldorp zijn verkregen van Johannes van Charldorp uit Heiloo.

Literatuur:

Groesbeek, J.W., Bennebroek beeld van een dorpsgemeenschap. (1982)

Drs.A.Meddens-van Borselen